

Το Λεξικό Εκπαίδευσης Ενηλίκων και η πράξη της μελέτης

Αφροδίτη Βεργίδου

Δρ. Εκπαίδευσης Ενηλίκων

The Adult Education Dictionary and the act of studying

Dr. Aphrodite Vergidou

PhD in Adult Education

1. Η έκδοση του Λεξικού Εκπαίδευσης Ενηλίκων

Στα τέλη του 2022 εκδόθηκε σε ψηφιακή μορφή και στα μέσα του 2023 σε έντυπη το Λεξικό Εκπαίδευσης Ενηλίκων, με επιμελητές τον Καθηγητή Δια Βίου Μάθησης και Εκπαίδευσης Ενηλίκων Θανάση Καραλή και τον Εκτελεστικό Διευθυντή του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων Δρ. Παρασκευά Λιντζέρη. Η έκδοση πραγματοποιήθηκε από την Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΕΕΕΕ), που έχει αναπτύξει σημαντικές δραστηριότητες στο πεδίο αυτό (έκδοση διεθνούς επιστημονικού περιοδικού, διεθνείς συνεργασίες, οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, επιστημονικών συνεδρίων, έκδοση βιβλίων κ.λπ.). Το Λεξικό στην ψηφιακή του έκδοση είναι ανοικτής πρόσβασης. Συνεπώς, είναι στη διάθεση όλων όσων η εργασία, οι σπουδές, η εκπαίδευση, η κατάρτιση, η επιμόρφωση και τα ενδιαφέροντά τους σχετίζονται με το πεδίο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Η ανάγκη έκδοσης του Λεξικού τεκμηριώνεται στον πρόλογο, από τον πρόεδρο της ΕΕΕΕ Αλέξη Κόκκο, Ομότιμο Καθηγητή του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Ο Κόκκος αναφέρεται στην αυξανόμενη εννοιολογική σύγχυση στο πεδίο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων και στην ασάφεια που επικρατεί στον προσδιορισμό και οριοθέτηση των βασικών εννοιών και όρων. Επισημαίνει ότι δεν υπάρχει κατ' ανάγκη συναντίληψη στη νοηματοδότηση των διαφόρων εννοιών και όρων που χρησιμοποιούνται στις θεωρητικές προσεγγίσεις της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα στην επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας. Υπογραμμίζει ότι το Λεξικό Εκπαίδευσης Ενηλίκων – το πρώτο που εκδίδεται στην Ελλάδα σ' αυτό το επιστημονικό πεδίο – αποτελεί ένα συνεκτικό και έγκυρο στερέωμα εννοιολογικών προσδιορισμών, που συμβάλλει στην αποσαφήνιση σύνθετων εννοιών και όρων, διαμορφώνει ένα κοινό επιστημολογικό υπόβαθρο και προάγει την επιστημονική συνεννόηση, συνεργασία και έρευνα.

2. Οι συγγραφείς

Στην εισαγωγή τους οι επιμελητές του Λεξικού τεκμηριώνουν αναλυτικά τους λόγους εκπόνησής του με συγγραφείς των λημμάτων Έλληνες ερευνητές, μελετητές και εμπειρογνώμονες, αντί για τη μετάφραση ενός αντίστοιχου ξενόγλωσσου λεξικού. Οι λόγοι αυτής της επιλογής τους είναι οι παρακάτω:

1. Η ανάπτυξη του πεδίου της Εκπαίδευσης Ενηλίκων στην Ελλάδα, με τη λειτουργία θεσμών, δομών και φορέων στους οποίους εργάζεται σημαντικός αριθμός στελεχών και εκπαιδευτών ενηλίκων. Παράλληλα με την ποσοτική αύξηση των δραστηριοτήτων τους επιχειρείται και η ποιοτική τους αναβάθμιση με την αξιοποίηση κατάλληλων θεωρητικών προσεγγίσεων και καλών πρακτικών.
2. Η ελληνική κοινότητα Εκπαίδευσης Ενηλίκων έχει διευρυνθεί τα τελευταία χρόνια. Σε αρκετά Πανεπιστήμια υπάρχουν μέλη ΔΕΠ με γνωστικό αντικείμενο την Εκπαίδευση Ενηλίκων, ή τη Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση, ή τη Δια Βίου Μάθηση. Επίσης, σε ορισμένα Πανεπιστήμια λειτουργούν Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών για την

εκπαίδευση ενηλίκων, με διδάσκοντες που έχουν ερευνητικό και συγγραφικό έργο στο πεδίο αυτό.

3. Τις τελευταίες δεκαετίες αναπτύσσεται και στην Ελλάδα η συζήτηση και ο διάλογος για τις κυριότερες θεωρητικές προσεγγίσεις που αναδεικνύονται διεθνώς στο πεδίο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων.
4. Από τις θεωρητικές προσεγγίσεις, που έχουν επεξεργασθεί σημαντικοί θεωρητικοί της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, αντλείται το εννοιολογικό πλαίσιο για την εκπόνηση ερευνών και μελετών που έχουν εμπλουτίσει την ελληνική βιβλιογραφία.
5. Η ενεργητική συμμετοχή των συγγραφέων διαφόρων λημμάτων στη διαμόρφωση και ανάπτυξη του πεδίου της Εκπαίδευσης Ενηλίκων στην Ελλάδα παρέχει τη δυνατότητα μελλοντικής θεωρητικής επεξεργασίας και επικαιροποίησης των λημμάτων. Σύμφωνα με τους επιμελητές, το Λεξικό είναι ένα «έργο σε διαρκή εξέλιξη και αναθεώρηση».

Υπήρχαν, συνεπώς, αφενός οι δυνητικοί αναγνώστες του Λεξικού – εκπαιδευτές ενηλίκων, στελέχη και φοιτητές – αφετέρου οι προϋποθέσεις για την εκπόνησή του, δηλαδή το αναγκαίο επιστημονικό δυναμικό.

Στην πλειονότητά τους οι συγγραφείς των λημμάτων του Λεξικού είναι διδάσκοντες σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (εννέα ελληνικά, δύο κυπριακά και ένα σουηδικό). Από τα σύντομα βιογραφικά των συγγραφέων ο αναγνώστης μπορεί να ενημερωθεί για το επιστημονικό και επαγγελματικό τους υπόβαθρο, καθώς και για τις κυριότερες ερευνητικές και συγγραφικές τους δραστηριότητες. Είναι σαφές ότι η αξιοπιστία του Λεξικού θεμελιώνεται στην επιστημονική εμπέδωση των επιμελητών του Λεξικού, στον φορέα έκδοσής του – την ΕΕΕΕ – αλλά κατά κύριο λόγο στο υψηλό επίπεδο των συγγραφέων των λημμάτων.

3. Τα λήμματα

Στο ευρύ πεδίο των Επιστημών της Εκπαίδευσης το πρώτο επίτομο «Λεξικό της Παιδαγωγικής» εκδόθηκε το 2007 (Ξωχέλλης, 2007), με έμφαση στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα και στην ελληνική βιβλιογραφία. Στο Λεξικό αυτό τα λήμματα διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: στα κύρια (με σχετικά μεγάλη έκταση) και στα δευτερεύοντα (με σχετικά μικρή έκταση). Ορισμένα δευτερεύοντα λήμματα αναφέρονται σε θεσμούς και σε μερικές έννοιες της εκπαίδευσης ενηλίκων, αλλά αποσπασματικά και χωρίς ιδιαίτερη ανάπτυξη.

Στο πρώτο μέρος του Λεξικού Εκπαίδευσης Ενηλίκων περιλαμβάνονται 55 εκτενή λήμματα που εντάσσονται αποκλειστικά στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων, χωρίς διαφοροποίησή τους σε κύρια και δευτερεύοντα. Τα λήμματα αναφέρονται:

- α) σε έννοιες και όρους που χρησιμοποιούνται διεθνώς αλλά και στη χώρα μας για τη θεωρητική θεμελίωση του πεδίου της Εκπαίδευσης Ενηλίκων,
- β) στους κυριότερους θεσμούς, μορφές και τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων,
- γ) σε ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές στο πεδίο αυτό.

Στο δεύτερο μέρος του Λεξικού περιλαμβάνονται σύντομα βιογραφικά στοιχεία και συνοπτικές αναλύσεις του έργου 16 σημαντικών στοχαστών και συγγραφέων του πεδίου της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Τα λήμματα αυτά είναι αναγκαία για την κατανόηση των εννοιών που έχουν αναπτύξει οι συγγραφείς αυτοί. Όπως επισημαίνει ο Freire (1985), για τη μελέτη ενός γνωστικού αντικείμενου απαιτείται η γνώση των ιστορικο-κοινωνικών συνθηκών μέσα στις οποίες εργάσθηκαν οι επιστήμονες που το διερεύνησαν. Η πράξη της μελέτης είναι ένας διάλογος του αναγνώστη με τον συγγραφέα. Συνεπώς, η συνοπτική ανάλυση του έργου των κυριότερων θεωρητικών της εκπαίδευσης ενηλίκων βοηθά τον αναγνώστη να κατανοήσει καλύτερα την προσέγγισή τους και τις έννοιες που έχουν επεξεργασθεί και περιλαμβάνονται στα λήμματα του πρώτου μέρους.

4. Η συμβολή των λεξικών στην πράξη της μελέτης

Η δια βίου εκπαίδευση και μάθηση συμπεριλαμβάνει την τυπική, την μη τυπική και την άτυπη εκπαίδευση και μάθηση. Στην άτυπη εκπαίδευση και μάθηση (Παυλή-Κορρέ & Λευθεριώτου, 2020) συμβάλλει η ανάγνωση βιβλίων και ευρύτερα η αυτομόρφωση με έντυπο υλικό ή μέσω του διαδικτύου. Είναι αυτονόητο ότι η μελέτη βιβλίων αποτελεί κοινή πρακτική και στους τρεις τύπους εκπαίδευσης και μάθησης.

Σύμφωνα όμως με τον Freire (1985), τα βιβλία δεν είναι πάντοτε ευκολονόητα. Γι' αυτό χρειάζεται, με μετριοφροσύνη και κριτική διάθεση, να αναγνωρίζουμε ότι ένα κείμενο μπορεί να υπερβαίνει την άμεση δυνατότητά μας να το κατανοήσουμε και ότι απαιτείται η χρήση εξειδικευμένων λεξικών. Όπως υπογραμμίζει ο Freire (Freire & Shor, 2011), αν δεν καταλαβαίνουμε κάποιες έννοιες θα πρέπει να συμβουλευόμαστε κάποιο λεξικό. Γράφει χαρακτηριστικά: «Αν ένα κανονικό Λεξικό δεν σε βοηθάει, θα πρέπει να δεις ένα φιλοσοφικό Λεξικό, ένα κοινωνιολογικό Λεξικό, ένα ετυμολογικό Λεξικό» (ό.π., σ. 139). Η ανάγκη για βασικά επιστημονικά λεξικά επισημαίνεται για όλες τις επιστήμες: φιλολογία, μαθηματικά, φυσική, κ.ά. (Γεωργουσόπουλος, 2005).

Ο Freire (2006) δηλώνει ότι όπως ο χτίστης χρειάζεται διάφορα εργαλεία και όργανα για να χτίσει έναν τοίχο, έτσι και οι εκπαιδευόμενοι χρειάζονται βασικά όργανα για να μελετήσουν, όπως τα διάφορα λεξικά. Υπογραμμίζει ότι η μελέτη είναι απαιτητικό καθήκον και για τη κριτική ανάλυση ενός θέματος απαιτείται υπομονή και επιμονή και συχνά η χρήση λεξικών.

5. Το Λεξικό Εκπαίδευσης Ενηλίκων ως οδηγός για περαιτέρω μελέτη

Σύμφωνα με τον Freire (Freire & Shor, 2011), η μελέτη ενός βιβλίου είναι ένα είδος έρευνας. Προϋπόθεση για την ανάπτυξη αυτής της ερευνητικής διεργασίας είναι το χαμηλό κόστος των λεξικών και η δυνατότητα πρόσβασης σ' αυτές τις πηγές γνώσης, τόσο από τους διδάσκοντες όσο και από τους εκπαιδευόμενους. Όπως προαναφέραμε, το Λεξικό Εκπαίδευσης Ενηλίκων είναι διαθέσιμο σε ψηφιακή μορφή με ελεύθερη πρόσβαση και σε έντυπη μορφή, που θα είναι διαθέσιμη σε δημόσιες και σε πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες. Επιπροσθέτως, το Λεξικό παρέχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για την κατανόηση των εννοιών και των όρων που περιλαμβάνει, αφενός με τη συνοπτική παρουσίαση του ιστορικο-κοινωνικού πλαισίου και της προσέγγισης των κυριότερων θεωρητικών της εκπαίδευσης ενηλίκων, αφετέρου με την παράθεση της βασικής βιβλιογραφίας για κάθε λήμμα.

Η βιβλιογραφία των λημμάτων αναφέρεται σε:

α. Κείμενα των κυριότερων διεθνών, ευρωπαϊκών και ελληνικών θεσμών και οργανισμών για την εκπαίδευση και την κατάρτιση ενηλίκων (π.χ. CEDEFOP, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, OECD, UNESCO, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ, κ.ά.).

β. Θεωρητικά κείμενα εμπειρογνομόνων (άρθρα και βιβλία) ελληνόγλωσσα και ξενόγλωσσα, σχετικά με την έννοια ή με τον όρο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, στον οποίο αναφέρεται το λήμμα.

γ. Ερευνητικά κείμενα και μελέτες που αναφέρονται στην ελληνική πραγματικότητα και σχετίζονται με την έννοια ή με τον όρο της Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Στην πλειονότητά τους οι συγγραφείς των λημμάτων παραθέτουν στις βιβλιογραφικές αναφορές και δικές τους εργασίες. Συνεπώς, ο αναγνώστης μπορεί να ανατρέξει σε ευρύτερες εργασίες του συγγραφέα ενός λήμματος και να μελετήσει εις βάθος της απόψεις του. Έχει, επίσης, τη δυνατότητα να ανατρέξει σε κείμενα άλλων εμπειρογνομόνων και των βασικών στοχαστών του πεδίου, που περιλαμβάνονται στις βιβλιογραφικές αναφορές, καθώς και στη συνοπτική ανάλυση του θεωρητικού τους έργου. Έτσι, ο αναγνώστης εξοικειώνεται με τη σχετική βιβλιογραφία και μπορεί να αξιοποιήσει τις αναφερόμενες πηγές για την πιο ολοκληρωμένη μελέτη μιας έννοιας ή ενός όρου.

Η πράξη της μελέτης ενός θέματος δεν τελειώνει με τη χρησιμοποίηση του Λεξικού. Αντίθετα, αρχίζει ή υποστηρίζεται με τη συστηματική αξιοποίηση του υλικού που περιλαμβάνει (λήμματα, βασική βιβλιογραφία για κάθε λήμμα, συνοπτικές αναλύσεις του έργου σημαντικών θεωρητικών του πεδίου και σύντομα βιογραφικά των συγγραφέων). Όπως τονίζει ο Freire: «Η μελέτη είναι δύσκολο έργο και απαιτεί μια συστηματική κριτική στάση και πνευματική πειθαρχία, που αποκτούνται μόνο με την πρακτική» (1985, σ. 9). Το Λεξικό Εκπαίδευσης Ενηλίκων αποτελεί ένα έργο που συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη αυτής της πρακτικής και είναι διαθέσιμο σε όλους τους ενδιαφερόμενους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Γεωργουσόπουλος, Κ. (2005). Σχολική βιβλιοθήκη: Όργανο ή εργαλείο υποδομής; Στο Δαρδανός Γ.Ε. (Επιμ.), *Οι παπαγάλοι δεν διαβάζουν βιβλία. Κείμενα πολιτικής βιβλίου* (σσ. 131-138).
- Freire, P. (1985). Η πράξη της μελέτης. Στο *Για μια απελευθερωτική αγωγή. Ανθολόγηση παιδαγωγικών κειμένων* (μτφρ. Μ Κατσούλης) (σσ. 9-14). Κέντρο Μελετών και Αυτομόρφωσης.
- Freire, P. (2006). *Δέκα επιστολές προς εκείνους που τολμούν να διδάσκουν* (επιμέλεια – θεώρηση Τ. Λιάμπας). Επίκεντρο.
- Freire, P. & Shor, I. (2011). *Απελευθερωτική παιδαγωγική. Διάλογοι για τη μετασχηματιστική εκπαίδευση* (μτφρ. Γ. Κουλαουζίδης). Μεταίχμιο.
- Ξωχέλλης, Π.Δ. (2007). *Λεξικό της Παιδαγωγικής*. Εκδ. Κυριακίδη.
- Παυλή-Κορρέ Μ. & Λευθεριώτου Π. (2020). *Σχεδιασμός προγραμμάτων μη τυπικής εκπαίδευσης, δια ζώσης εκπαίδευσης και ηλεκτρονικής μάθησης*. Ύψιλον/βιβλία.